

Hoofdstuk 6

Kerk en staat

Hoofdstuk 6. Kerk en staat

1. De bloei van de **rijkskerk**

- Christelijke keizers
- Mediterende monniken
- Belangrijke bisschoppen

2. **Germaanse invallen** in het westen en de val van het West-Romeinse Rijk

- Clovis en het christendom
- Missionerende monniken

3. **Karel de Grote** en een christelijk keizerrijk

4. Het **Schisma** tussen Oost en West

Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

- Apostolische tijd
- Christenvervolgingen
- Canon, credo, concilie, eredienst

- Volksverhuizingen
- Kerstening van Europa
- Islam
- Beeldenstrijd in Byzantium

**Ontstaan en
verspreiding
(0-60)**

**Groei, uitbouw
en vervolging
(60-311)**

**Keizerlijke kerk
(311-410)**

**Vroege
middeleeuwen
(410-1054)**

- Geboorte van Jezus
- Kruisiging en verrijzenis
- Missiereizen van Paulus

- Godsdienstvrijheid
- Christendom als bevoorrechte godsdienst
- Theologische disputen
- Kerkvaders

1. De bloei van de rijkskerk

Minderheidsreligie

- 313 – **Edict van Milaan** en einde van de christenvervolgingen in het Romeinse Rijk (tolerantie-edict)
- 380 – Edict van Theodosius en **staatsgodsdienst**

Staatsreligie

- **Christelijke keizers** en christendom als steunpilaar
- **Monniken**
- **Frankische koningen**
- **Karel de Grote** en christelijke wereldrijk
- **Kerkscheuring** in 1054

a. Christelijke keizers

Keizer Constantijn en edict van Milaan (313)

- Tolerantie, bevoorrechting en groei
- ↔ Oude Romeins-Hellenistische godsdienst

Keizer Julianus de Afvallige (361-363)

- Bevordering Romeinse godsdienst
- Verdeeldheid creëren onder de christenen

Keizer Theodosius (379-395)

- Christendom als staatsgodsdienst (380): belijdenis Nicea als staatswet
- Verbod heidendom (381)
- Afzwering heidens geloof door de senaat (389)

Keizer Justinianus (527-565)

- Christendom als instrument van **eenheid**
- **Versmelting** kerk en staat: keizer als hoofd van beide

a. Christelijke keizers

Kerk ↔ staat

Staat >>> kerk

Kerk?

- Toenemende macht (pracht en praal)
- Gedwongen overgang naar christendom?
- Grote massa bereiken en samenleving doordrenken van christelijke waarden
 - Zorg voor zieken, zwakkeren en noodlijdenden
 - 'Gasthuizen' en 'hospitalen'
- **Theologische scholen maar ook verdeeldheid** (cf. hfst 4)

b. Mediterende monniken

Oorsprong van het **kloosterleven** (°4de eeuw)

Ongehuwde levensstaat: minachting van lichamelijkheid en stoffelijkheid (vanaf 2de eeuw)

Verslapping levenswijze met christendom als rijkskerk? (vanaf 3de eeuw)

- **Anchoreten** of **eremieten** (woestijnvaders): bidden, vasten, waken, boete en handwerk in Egyptische woestijn, Syrië en Palestina
- **Coenobieten** of **kluizenaars** in de nabijheid van een leermeester (Regels van Pachomius in Egypte of Basilius de Grote in Palestina en Syrië)

b. Mediterende monniken

Kloosterleven in het Westen (°4de eeuw)

Martinus van Tours (klooster nabij Poitiers)

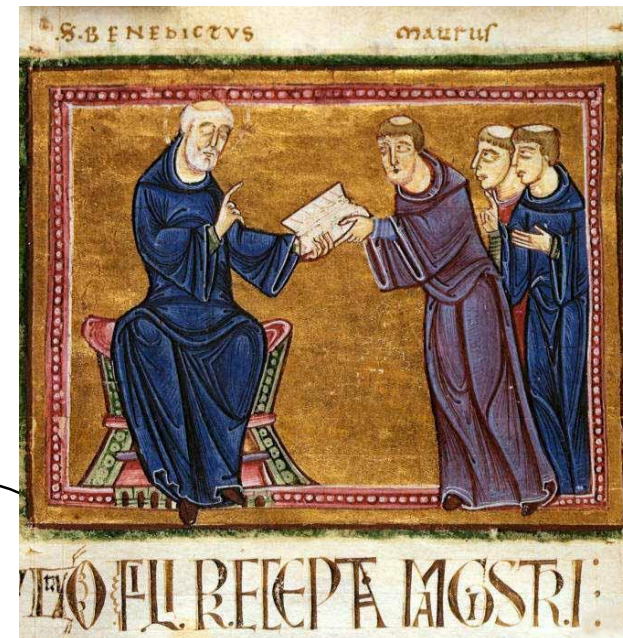
Hiëronymus (gemeenschappen in Rome en Bethlehem)

Ambrosius van Milaan

Augustinus van Hippo

Benedictus van Nursia (480-547)

- Klooster van Monte Cassino (529)
- **Benedictijnse leefregel** (*ora et labora*, eenvoud, armoede, soberheid en gastvrijheid)
- Cf. westers vs oosters kloosterleven of actief vs beschouwelijk

Alle gasten die zich onverwachts aandienen, moeten ontvangen worden als waren zij Christus, want zelf zal Hij zeggen: 'Ik was een vreemdeling en jullie namen Me op.' En aan allen wordt de gepaste eer bewezen, vooral aan onze geloofsgenoten en aan vreemdelingen. Zodra dus een gast wordt aangekondigd, zullen de overste en de broeders hem tegemoet lopen met alle liefdevolle gedienschtigheid (...)

c. Belangrijke bisschoppen

Rome

Stichting op **2 apostelen** terugvoeren:
Petrus en Paulus

Groei in de 3de eeuw: **overtreffen** van zetels
in het oosten

Belang van haar **bisschop**: eerste plaats op
de ranglijst en advies aan andere
bisschoppen

- **Calixtus** (217-222), Mt 16, 18-19 en de **sleutelmacht** van de bisschop van Rome: bestuur, discipline en geloof
- **Primaatschap**: hoogste bestuursmacht en hoogste leergezag

c. Belangrijke bisschoppen

4de-5de eeuw

Westen

Macht van de
bisschop van
Rome (paus)

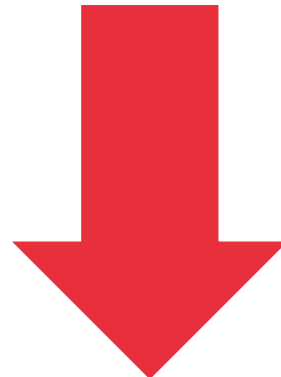
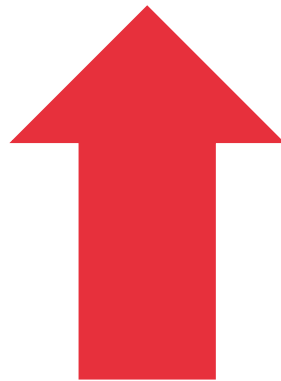
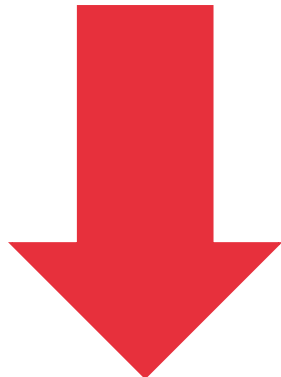
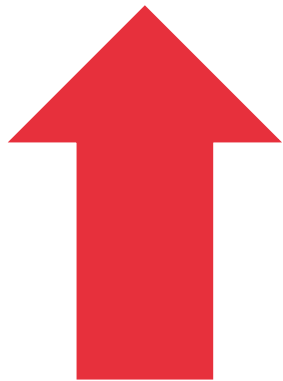
- **Paus Leo de Grote** (440-461):
bisschop, paus
en politieke
leider

Macht van de
West-
Romeinse
keizer

Oosten

Macht van
sterke
Byzantijnse
keizers

Macht van de
patriarch van
Constantinopel

Paus Leo de Grote ontmoet en stopt Attila (451)

2. Germaanse invallen (WRR)

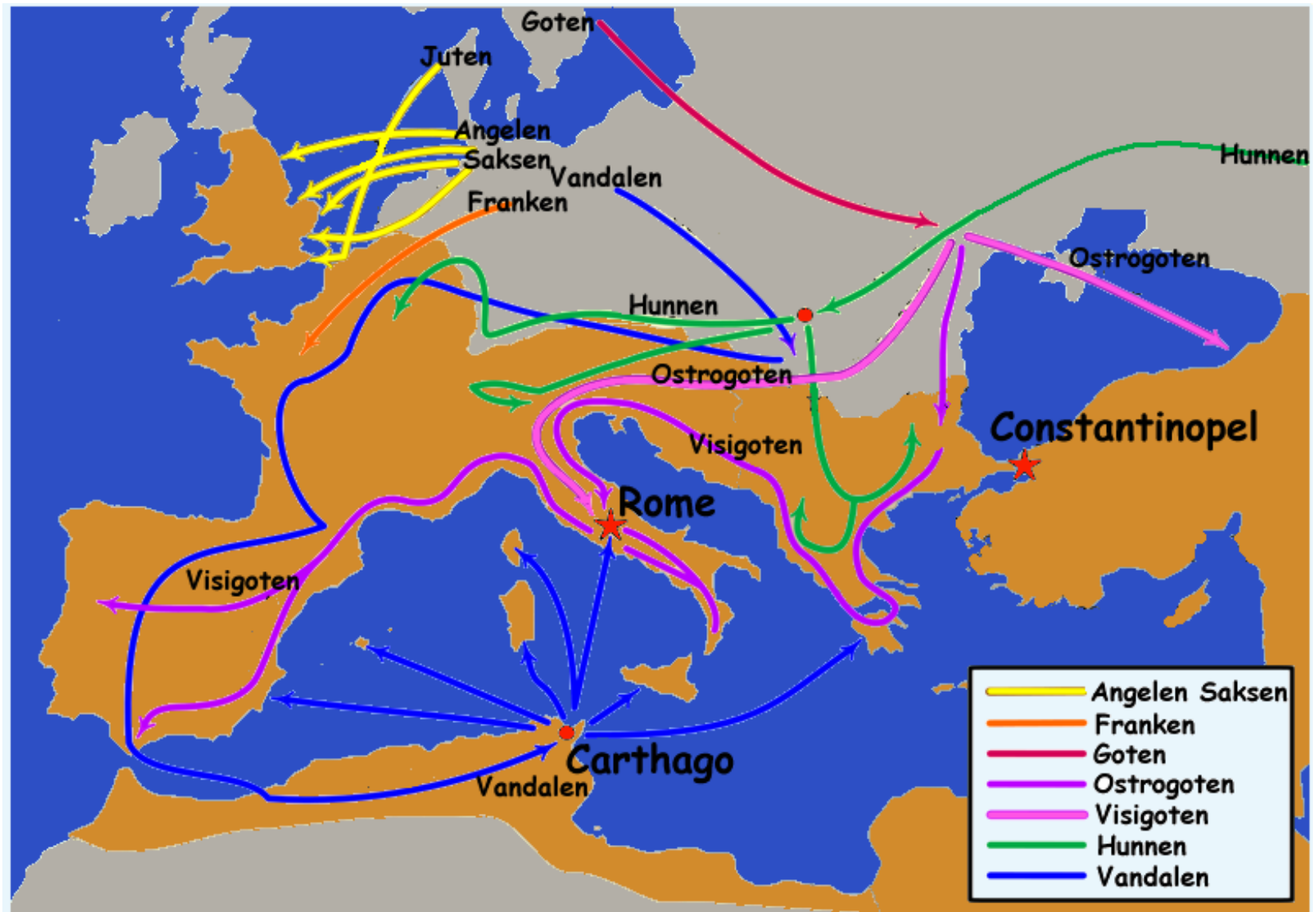
Christendom in Perzische Rijk en Armenië
(2de eeuw)

Christendom bij **West-Goten** (Donau) (4de eeuw)

- Ariaanse vorm
- Bisschop Wulfila en Gotische Bijbelvertaling
- Na geloofsbelijdenis van Nicea: lossere band met rijkskerk

Christendom bij **andere Germaanse volkeren**

- Vandalen, Bourgondiërs, Longobarden, Oost-Goten
- Volksverhuizingen en opmars naar het Westen vanaf 5de eeuw

a. Clovis en het christendom

Steden als centra van christelijke beschaving

Christenen en hun bisschoppen

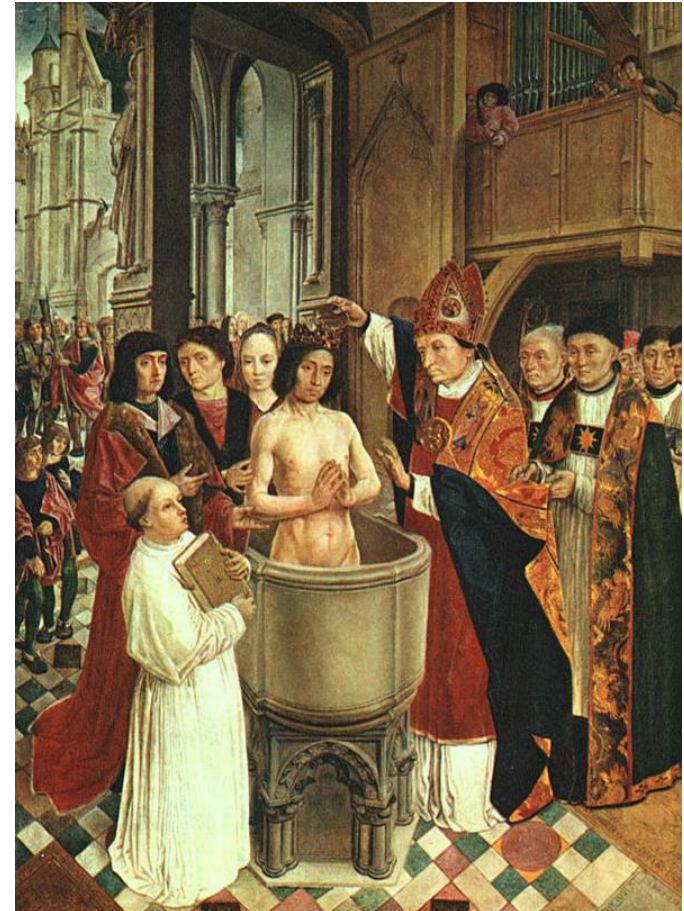
Romeinse cultuur en katholieke kerk

- **Remigius van Reims** (437-533) doopt **Clovis of Cholovich** (c. 466-511), koning van de Franken
- Katholicisme als stevig fundament voor een stabiele heerschappij en eenheid in het rijk (↔ arianisme)
- **Frankische rijk** als verderzetting West-Romeinse Rijk

a. Clovis en het christendom

Dynastie van de Merovingers

- Clovis en doopsel in c. 506
- Bloei en groei van het rijk
- Katholieke geloof als bron van macht
- Plaatsvervanging Germaanse stamgoden
- **Collectieve operatie:** politieke keuze van de leiders van het volk (geen diepgaande bekering)

b. Missionerende monniken

Christendom in Ierland

Ierland ≠ Romeinse provincie

Christendom met geheel **eigen karakter**

Heilige Patrick (+ 461) en Ierland als eiland der heiligen

- Eigen vroomheid, kerkelijke organisatie, eredienst en traditie van monnikenleven
- Organisatie rond kloosters (geen bisschopszetels)

Ierse monniken als pelgrimerende **missionarissen**

b. Missionerende monniken

lerse missionarissen

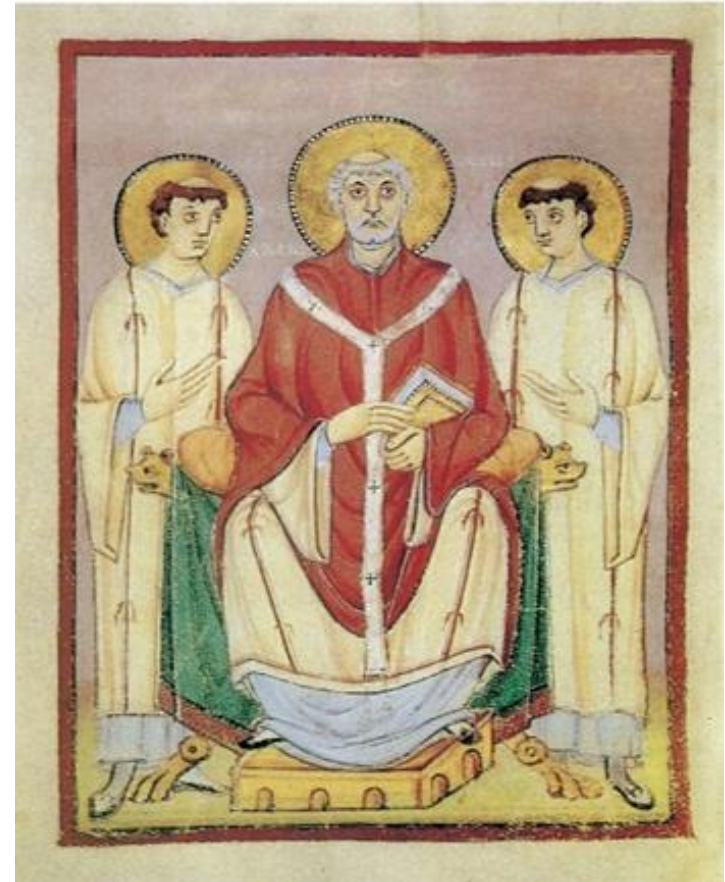
Columba (521-597)

Columbanus (540-615)

Willibrord (658-739), de apostel van Nederland

- Friesland en Lage Landen
- Hofmeier Pepijn
- Aartsbisschop van de Friezen (Utrecht)

Evolutie naar Romeins christendom

b. Missionerende monniken

Paus Gregorius de Grote (590-605)

- **Brug** tussen oudheid en middeleeuwen
 - Studie en wetenschap
- Eerste **monnik** die tot paus verkozen werd.
- **Politieke kwaliteiten** (eerder stadsprefect van Rome)

Uit elkaar groeien Rome en Byzantium

- Contacten met **Germaanse stammen** en bekering Lombarden
- Missionarissen naar **Engeland**
- **Nieuwe kerkelijke eenheid** in Italië: hervorming, *Moralia in Job* en *Dialogi*
- Liturgiegeschiedenis, liturgische muziek (gregoriaans?) en gregoriaanse kalender

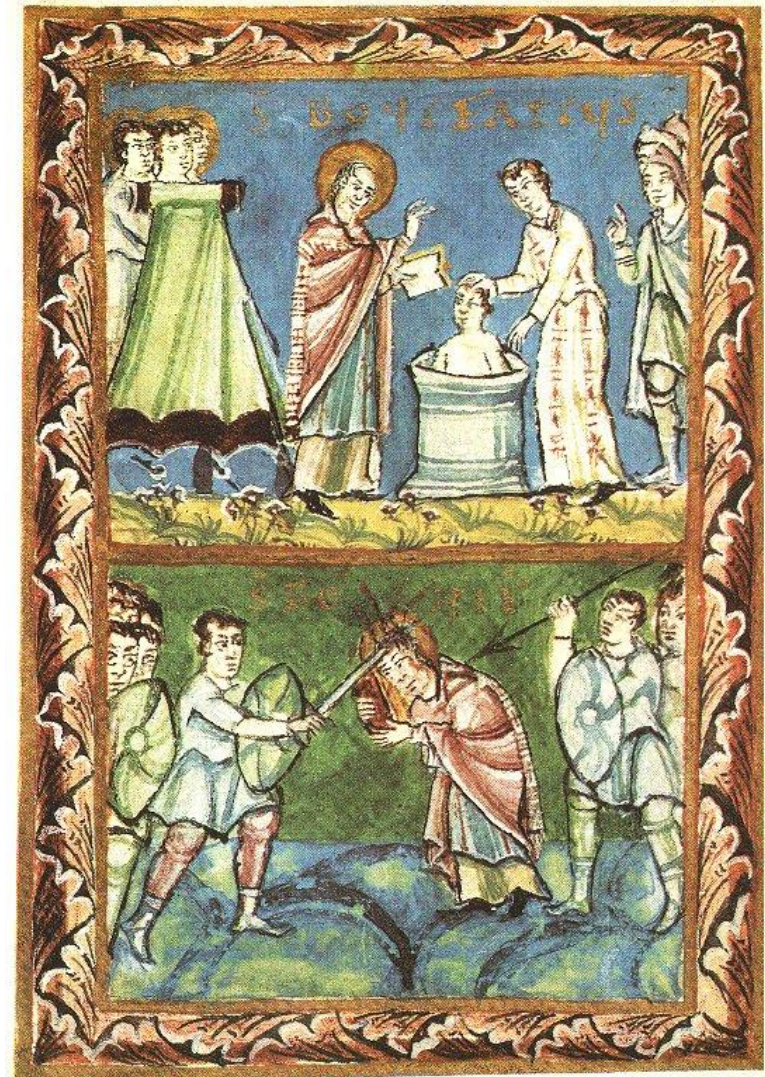
b. Missionerende monniken

Gregorius de Grote en de kerstening

- **Monnik Augustinus** met 40 medebroeders naar Engeland (596)
- Romeins type van christendom wint aan belang en terugdringing Ierse christendom met diepe vroomheid

Engelse monniken naar het vasteland

- Romeinse kerktype en Romeinse monnikendom
- **Bonifatius** (672-754), apostel van Duitsland

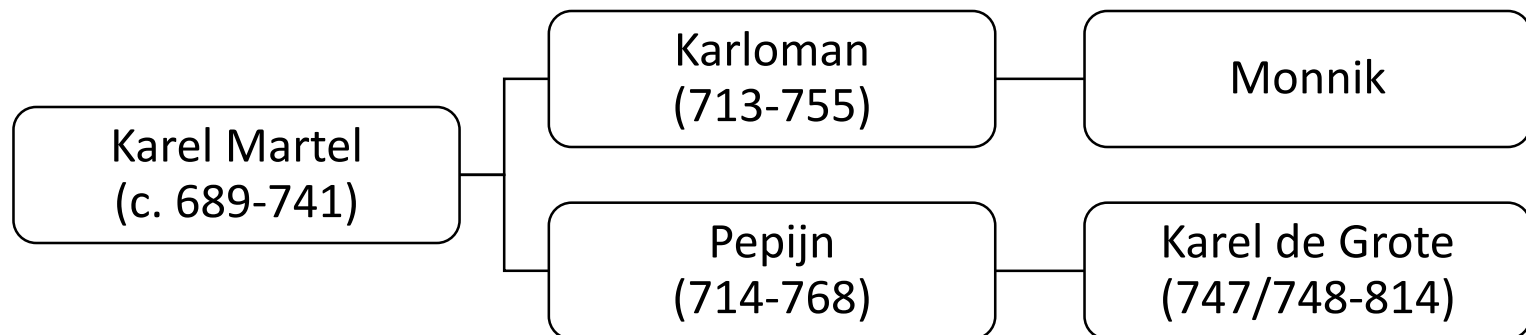

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

Merovingische dynastie

- Hofmeiers (secretaris of opzichter over de hofhouding)
- Karel Martel en Poitiers (732)

Karolingische dynastie

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

Pepijn

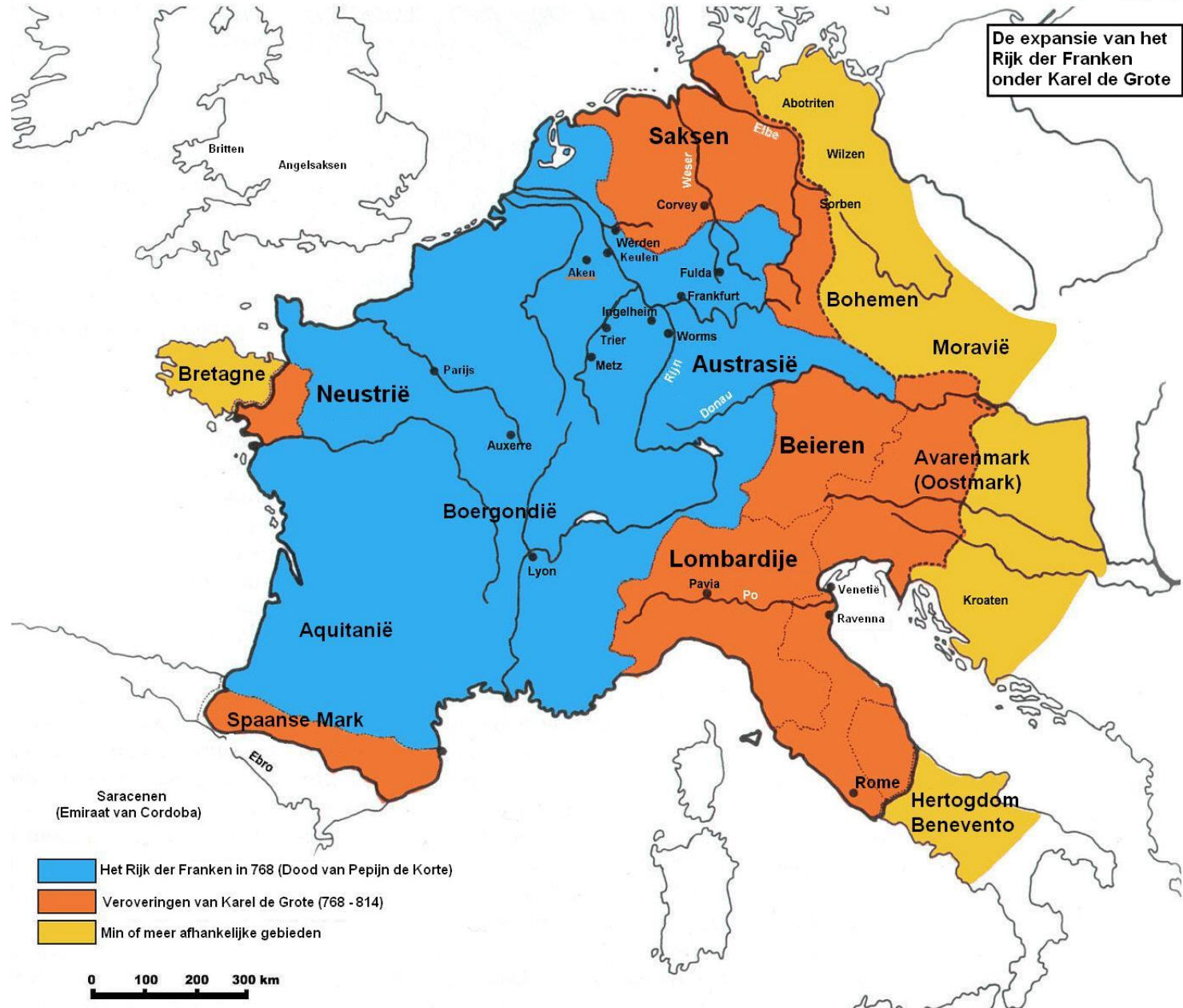
- Alleenheerschappij: koning en zalving
- **Religieuze opvatting** van het koningschap
- *Patricius Romanorum*
 - Longobarden verslaan in twee veldtochten
 - Gebied in Midden-Italië aan paus schenken: sleutels van 22 steden met oorkonde op graf Petrus (cf. kerkelijke staat)

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

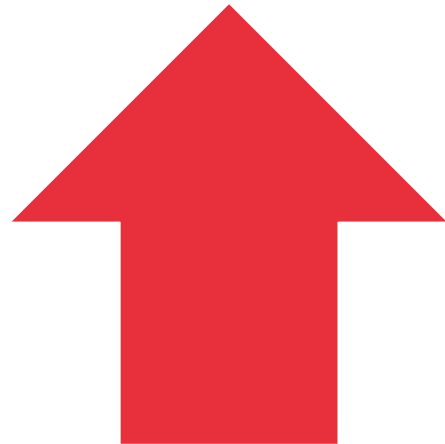
Karel de Grote

- **Alleenheerser** voor 45 jaar: wereldrijk
 - Machtigste vorst van de middeleeuwen
- **Vrome koning:** beschermheer van de kerk of *defensor ecclesiae Romanae*
 - Doop en eed van trouw aan de vorst bij veroveringen: alle christelijke volkeren samenvoegen tot één familie
 - Geestelijke hoofd (Paus) en wereldlijk hoofd (Karel)
- **Bemoeienissen** met ordening kerkelijk leven

De expansie van het
Rijk der Franken
onder Karel de Grote

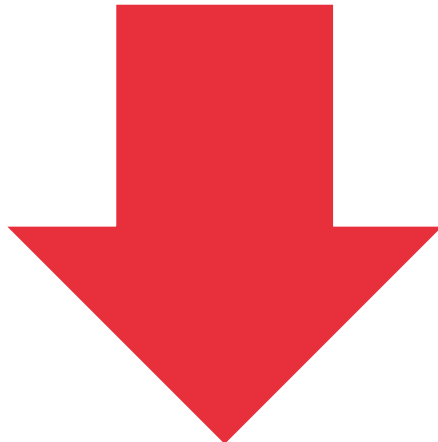

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

Karel de Grote

- Keizer van de Romeinen (Kerstdnacht 800): *translatio imperii* (verderzetting oude RR)

Byzantijnse keizer

- Niet slagen in bescherming van de kerk

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

Karolingische renaissance

Bevordering christelijke beschaving

Hof in Aken en Dom van Aken met koepel

Raadsman Alcuinus

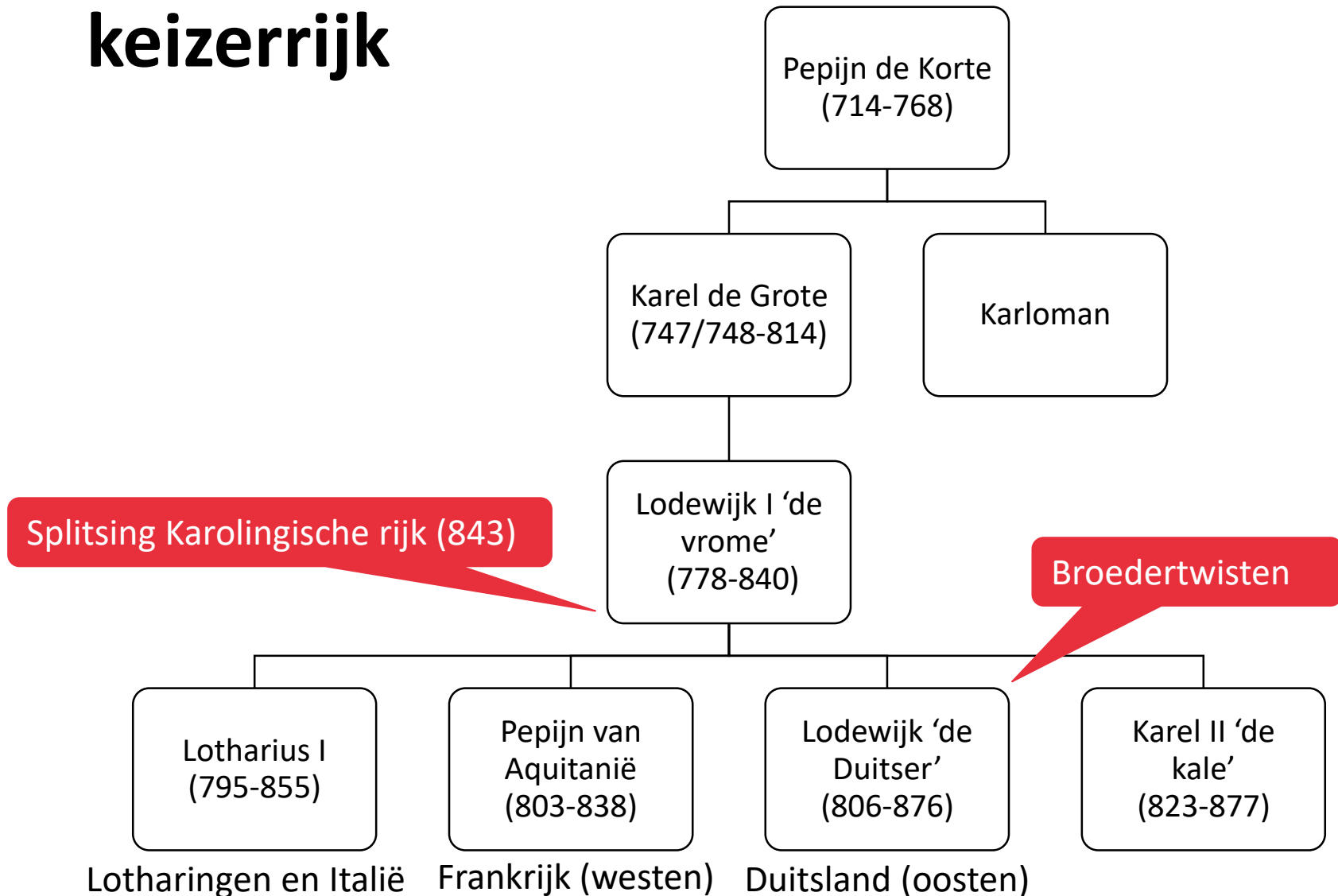
Eenheid in de liturgische boeken: Romeinse liturgie

Bijbeltekst verbeteren

Regel van Benedictus in kloosters

Bouw van kerken en kloosters: centra van onderwijs, wetenschap, ziekenzorg en landbouw

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

3. Karel de Grote en een christelijk keizerrijk

Splitsing
Karolingisch rijk
(843)

- Pausschap als samenbindende morele autoriteit

Geweld en moreel
verval (9de eeuw)

Herstel
keizerschap en
kloosterwezen
(10de eeuw)

- Kerk vrijmaken van wereldlijke overheersing
- Cluny en Gregorius VII: **Gregoriaanse hervorming**

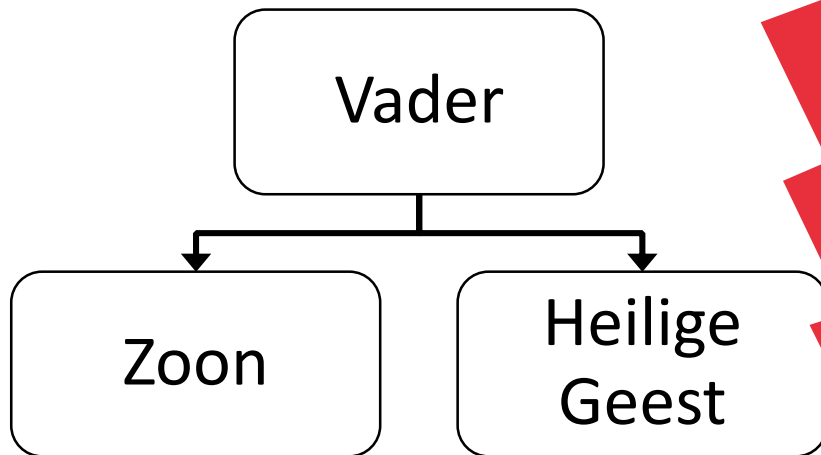
4. Het schisma tussen Oost en West

Meningsverschillen tussen Oost en West

- Opvatting over de definitie van de **twee naturen** in Christus
- Aanbidding van **iconen**
- **Keizerkroning** van Karel de Grote
- Verplicht **celibaat** voor priesters (onbegrip Oosten)
- Gebruik van **ongedesemd brood** (onbegrip Westen)
- Wijziging in de oude kerkelijke geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel: ***filioque*-kwestie**
 - De Heilige Geest gaat uit van de Vader én van de Zoon. Anders gezegd, de Heilige Geest ontvangt zijn persoonlijkheid van God de Vader én van God de Zoon.

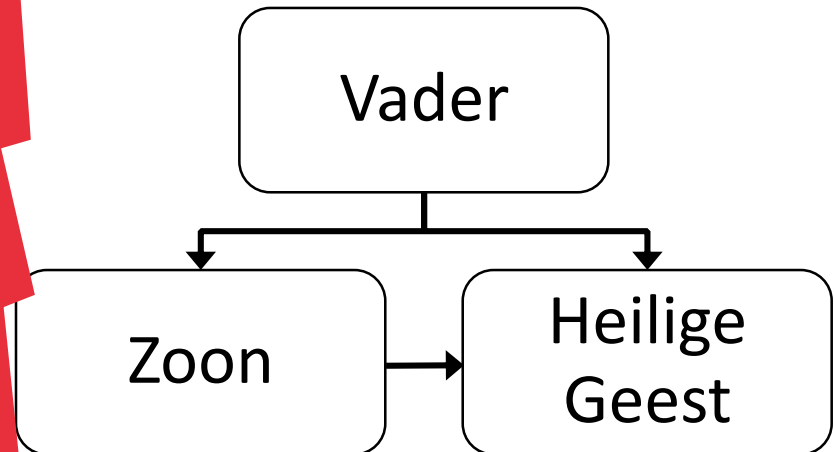
4. Het schisma tussen Oost en West

Oosterse kerk

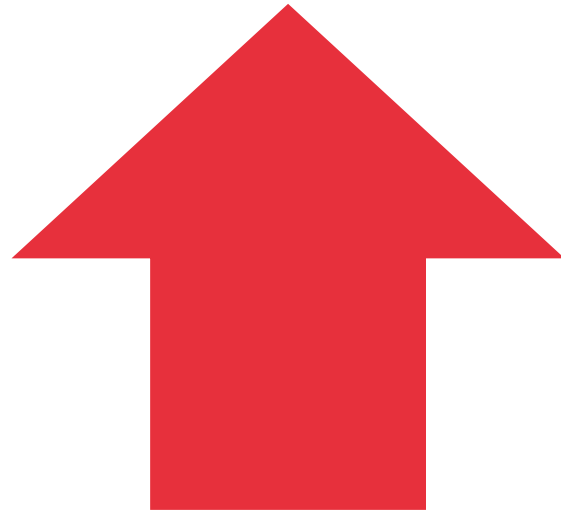
De Heilige Geest komt voort uit de Vader.

Westerse (Latijnse) kerk

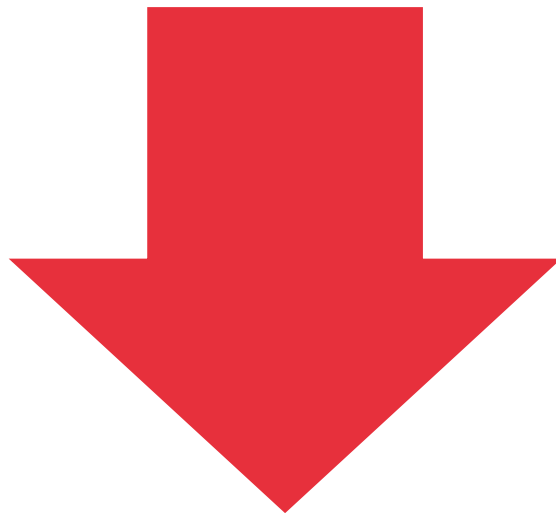
De Heilige Geest komt voort uit de Vader en de Zoon (*filioque*).

4. Het schisma tussen Oost en West

Westen

- Latijns christendom
- Praktische inzet

Oosten

- Oosterse christendommen
- **Beschouwende diepgang:** beschouwing, bespiegeling, liturgie en mystiek
 - Uitbundige en luisterrijke viering van de eucharistie
- Bijdragen aan maatschappelijk leven

4. Het schisma tussen Oost en West

Oosters schisma (1054)

Beslissende druppel: kwestie van trouw aan het **bisschoppelijk gezag** van Rome

Weigering van de Byzantijnse gemeenschap in Zuid-Italië om paus Leo IX eer te bewijzen

Noormannen in Zuid-Italië: **bondgenootschap** maar weigering om gezantschap te ontvangen

Banvloek van een kardinaal aan adres van patriarch van Constantinopel: wederzijdse excommunicatie

Paus in Westen en patriarch in Oosten

- Toenaderingspogingen (cf. 12 februari 2016)

Orthodox christendom in het kort

